

Rodina ako morfostatická inštitúcia?

PhDr. Simona Kelčíková, PhD.

- Sociológia sa od začiatku 19. storočia snaží vysporiadať so zmenami spoločnosti
- Pokúša sa zmeny vysvetliť, alebo aspoň racionalizovať, sprehľadniť a usporiadať
- Potrebovala nájsť niečo čo „stojí“ je stacionárne, statické
- Našla ju v podobe rodiny, ktorá tvorí základ štátu, trvá a poskytuje útočisko

Učebnice sociológie:

- Rodina je pre sociológiu príkladom morfostatickej inštitúcie
- Predstavuje sociálne zariadenie, ktorého primárnym účelom je vytvárať súkromný priestor
- Chráni svojich členov, nemení svoj tvar, vnútorné usporiadanie ani habitus a zmeny vo svojom okolí vyrovnáva
- Nebrzdí pokrok
- Naopak: svojou stabilitou dynamiku umožňuje a v istom zmysle aj podporuje, pretože bráni spoločenský systém pred chaosom a zrútením

- Sociológia s rodinou „počíta“ pretože od prvopočiatkov jej vzniku existuje v takmer nezmenenej podobe
- Mení sa povaha moci, povaha osídľovania, povaha nerovnosti, povaha práce
- Otec, matka a deti ostávajú
- Rodina pôsobí a bude pôsobiť ako nenápadný, ale veľmi významný stabilizujúci moment, ktorý zaručuje spoločnosti koherenciu a stavia hrádzu anomii v prúde radikálnych zmien

- Toto presvedčenie vládlo v 19. a v prvej polovici 20. storočia
- Predstava iného usporiadania bola nepredstaviteľná
- Presvedčenie o stabilite a nemennosti určitej, pre náš kultúrny okruh characteristickej formy rodiny, je nutné ale odlíšiť od stability presvedčenia, že rodina je stabilizujúcim prvkom sociálneho systému, nech už vyzerá akokoľvek

- Konfucius – keby sa každý riadne choval vo svojej rodine, pribudlo by šťastie a prosperity
- Hannah Arendtová – hierarchické usporiadanie rodinných vzťahov slúžilo od nepamäti ako opora a legitimizácia hierarchických usporiadaní vyšších spoločenských celkov a rešpektovanie hlavy rodiny socializovalo k rešpektovaniu moci panovníka
- Parsons T. – „veľká teória“ rodiny funkčne zapadala do systémovej teórie spoločnosti
- Good W.J. - druhá veľká teória rodiny 50. rokov na základe historických a antropologických porovnávacích štúdií

- Marx K. – všetky ľudské spoločnosti sú vertikálne diferencované. Životné šance, spôsob života a videnie spoločnosti sa líši podľa toho, na ktorom mieste sociálnej vertikály sa človek nachádza

Rodina

- Univerzálna ľudská inštitúcia
- Základný kameň sociálnej nerovnosti: v reprodukčnom správaní, rozdielnym spôsobom starostlivosti o deti, povahou výbavy v podobe kultúrneho a sociálneho kapitálu
- Prenáša ju z generácie na generáciu a prispieva k stabilite nespravodlivosti ľudského údely
- Rodina pôsobí ako najmocnejší prvok z tých, ktoré paralyzujú a paralyzovali úsilie o vyrovnanie ľudských šancí aspoň v okamžiku sociálneho štartu

- V súčasnosti je jediným legitímnym dôvodom na založenie rodiny láska
- Sociálne a kultúrne determinanty výberového párovania ovplyvňujú vznik rodiny nereflektovane, ale o to účinnejšie
- Ovplyvňujú aj to, čo je všeobecne považované za doménu spontaneity – ľudské sexuálne správanie
- Sex je odpradáвна aj inštrumentom moci
- Kultúrne vzorce jeho regulácie prešli niekoľkými revolučnými transformáciami

- Rodina sa zakladá až narodením prvého dieťaťa
- Rodina = samozrejmosť?
- Materstvo sa u žien zmenilo z fatálneho údely na akt vedomej voľby
- Rodičovstvo tým mnoho získalo
- Čo stráca? – postavenie rodičov pri socializácii dieťaťa je potlačované
  - autonómia rodičov je ohrozená
  - mení sa socializácia k ženskej a mužskej roli
  - mení sa štruktúra vzťahov v rodine so zamestnanou ženou

- Hodnoty rodiny sú stále viac určované vplyvom masovokomunikačných prostriedkov
- Autonómia rodičov je obmedzovaná verejnými inštitúciami
- Domácnosť s deťmi kde pracujú obidvaja rodičia sa v posledných rokoch stala všeobecným javom

- Mení sa aj prístup k rozvodu a rozvodovosti
- Sledujeme zmeny v právnej regulácii rozlúčiteľnosti manželstva
- Sociológia sleduje teoreticky vysvetliť rozvodové správanie a empiricky identifikovať koreláty a prediktory rozvodu
- Koniec manželstva bol vnímaný ako koniec rodiny
- ???

Je rodina morfostatickou inštitúciou?

- 50. roky 20. storočia sú akýmsi retro časom kde aj rodina sa pokúša obnoviť svoje centrálné postavenie v spoločnosti aj svojou tradičnou vnútornou harmóniou, pevnou hierarchiou a funkčnou usporiadanosťou
- Mladí ľudia narodení po vojne majú veľmi silné generačné sebavedomie. Sú odhodlaní presadiť svoj systém hodnôt a klásť na spoločnosť vysoké nároky . Je odhodlaná neprehliadať rozpory od ktorých ich rodičia odvracali tvár. Vyrastali v období ktorému hovoríme aj dekáda rodiny.

- V sociálnej rétorike, ale aj v reklame vládla predstava o rozkvete pevnej, šťastnej dvojgeneračnej rodine, manželský pár v rodinnom domčeku na predmestí s funkčne a tradične oddelenými a komplementárnymi rolami muža a ženy a aspoň s tromi deťmi
- V realite je to, ale práve v tomto období čas znižovania počtu detí v rodine a zvyšovanie počtu rozvodov

- Deti v rodine vnímajú ostrejšie rodinnú realitu ako rodinnú rétoriku
- Počas dospievania označili rodinnú rétoriku ako pokryteckú
- Kládli si otázku zmyslu tradičnej rodiny
- Nejde len o kritiku rétoriky!
- Inštitúcia, ktorá bola považovaná za najstabilnejší výtvor našej civilizácie sa v základných charakteristikách mení!
- Zmeny majú hlboké korene, ale zviditeľnili sa až v druhej polovici 20. storočia

Zmeny:

1. V kresťanskom kultúrnom okruhu mala rodina stáročia monopol na legitímny sex. Tento monopol padol. Najskôr sa stal všeobecne legitímny sex predmanželský, potom sa začal klásť otáznik aj nad monopolné právo manželského partnera na sex toho druhého

2. Aj pri strate monopolu na legitimizáciu sexu mohla sa monogamická párová rodina zachovať ako inštitucionalizovaná legitimizácia reprodukčného aktu. Nové technológie postavili hranicu medzi sex a počatie ostal monopol na plodenie detí. Od začiatku 70.rokov stúpa počet nemanželských detí. Rodina tento monopol stráca

3. Tradičná rodina prispievala k stabilite spoločnosti aj tým, že výber partnera nebol na manželoch ale na ich rodičoch. Tí ho vyberali na základe vhodnosti z hľadiska kontinuity rodinného statusu, majetku aj kultúrneho habitu.
4. Kresťanstvo koncipovalo manželstvo ako inštitúciu, ktorá je nezrušiteľná. Rodinu raz založenú považovali za doživotnú. Toto pojatie však bolo úspešne atakované poňatím manželstva ako občianskej zmluvy. Nastupuje láska založená na sexuálnej príťažlivosti. Začína rásť počet rozvodov a opakovaných manželstiev

5. Prehlbujúca sa deľba práce a rozvoj špeciálnych inštitúcií vyvlastnili rodine rad ich tradičných funkcií. Došlo k odluke bydliska a pracoviska. Muž sa od rodiny vzdáva. Oslabuje sa produkčná funkcia rodiny. Nastupujú organizácie a inštitúcie. Nastupujú iné socializačné činitele ktoré zastupujú rodinu aj v oblasti starostlivosti o zdravie členov rodiny. Rodine zostal konzum, zábava a citové bezpečie!

6. Párová monogamická rodina je inštitúcia, ktorú naša civilizácia vybudovala ako svoj spôsob ochrany reprodukčného procesu. Hlavným zmyslom bola výchova detí. Pôrodnosť bola vysoká ale vysoká bola aj úmrtnosť. Starostlivosť o deti naplnila život muža a ženy. Na trh nastupuje účinná antikoncepcia. Rodina stratila monopol na rodenie detí a vo veľa prípadoch prestáva mať deti úplne.

7. Mení sa povaha práce, ženy hromadne opúšťajú domácnosť a profesná kariéra sa stáva dôležitá rovnako ako pre muža. Niekoľko rokov venovaných materstvu sa stáva síce významnou ale pomerne krátkou epizódou. Obsah a povaha komplementarity mužskej a ženskej role dostávajú radikálne nový pôdorys.

Sú to podstatné zmeny, ktoré zasahujú do štruktúry spoločnosti a ovplyvňujú aj individuálne životy všetkých jej členov.

- Ukazuje sa, že zmeny síce zasiahli jedinca aj spoločnosť ale jedinci sa s novou skutočnosťou vysporiadali a rodina stále ostáva „kotvou“ života
- Sociológia rodiny musí akceptovať zmeny v rodinnom spolužití (nemanželské spolužitie, manželské spolunežitie, homosexuálne partnerstvá, adoptívne rodiny lesbičiek ...)
- Pokus o vytvorenie jedinej základnej teórie rodiny rezignoval